

keknek, testi fogyatékosok részére, gimnázium, ipariskolák, s ezek egy részét az ORT vagy a MIKÉFE tartotta fenn. Részletes listájukat lásd *OMZSA-évkönyv 5704*, 225. o. A MIKÉFE eredete 1842-ig megy vissza, rá vonatkozó részletes ismertetést közölt *A Magyar Zsidók Lapja* 1944. január 27-i és február 3-i száma. A jesivákkal kapcsolatban lásd Abraham Fuchs: *Yeshivot Hungaria*. A szerző kiadása, Jerusalemben, 1978, 606. o., valamint e könyv 1. fejezetét.

36. A Pesti Izraelita Hitközség Wesselényi utcai épületének Goldmark-termében rendezték az előadásokat. A termet Goldmark Károlyról, a híres magyar zsidó zeneszerzőről nevezték el. Az OMIKE-re nézve lásd Horák Magda: „Színház a Gettóban.” In: *Évkönyv, 1983–84*. 167–199. o.

37. Az 1943–44-es évadra az OMIKE nyolc hangversenyből álló sorozatot hirdetett, öt opera-előadást és jó néhány színielőadást. Bizet *Carmen*-jét, Gounod *Faust*-ját, Mozarttól a *Cosi fan tutti*-t és a *Figaró házasságát*, Verdi *Aidáját*, *Rigolettóját* és *Traviatáját* tartották a repertoáron, valamint Strauss *Denevérijét*. Az 1943–44-es évad teljes programját lásd: *OMZSA-évkönyv 5704*, 243–246. o.

38. Lásd a 10. fejezetet, továbbá Lévai, *Fekete könyv*, 69–77. o.

39. Lásd a 29. fejezetet, valamint Randolph L. Braham: „Zionism in Hungary.” In: *Encyclopedia of Zionism and Israel*. Szerk.: Raphael Patai. Herzl Press and McGraw Hill, New York, 1971, 523–527. o.

40. 1943–44-ben dr. Kőrösy Kornél volt a vezetője a Pro Palesztina Szövetségnek. A Keren Hajeszod (Palesztinai Építő Alap) Pénzügyi Világszervezet, amely 1921-ben alakult azzal a céllal, hogy Palesztina újjáépítését támogassa, Magyarországon 1926 óta működik a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének szakosztályaként. A Keren Kajemet le-Jiszráel (Zsidó Nemzeti Alap) a palesztinai kolonizáció földvásárló szerve. Célja, hogy Palesztina földjét a zsidó nép önkéntes adományaiból visszavásárolja. Magyarországon 1903 óta működött. A húszas évek végétől a Holocaustig a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének szakosztályaként tevékenykedett. *Encyclopedia of Zionism and Israel*. 627–629. és 658–660. o.

41. A nyolc községkerület nem foglalta magába a Felvidéket, melyet 1938–39-ben csatoltak vissza Csehszlovákiától, és a Kárpátalját, az 1940-ben Romániától visszatért Észak-Erdélyt és az 1941-ben Jugoszláviától visszacsatolt Délvidéket, Bácskát, a hozzá tartozó területekkel, illetve az ottani zsidó közösségeket. Ezeket az országrészeket közigazgatásilag csak ekkor kezdték beilleszteni az országos rendszerbe. Vö. *Magyarország tiszti cím- és névtára*. Magyar Királyi Állami Nyomda, Bp., 1942, 559. o.

42. *Uo.* A Rabbiképzőre vonatkozó részleteket, így történetét és a Holocaust idején elszenvedett veszteségeit lásd Löwinger Sámuel, szerk.: *Az Országos Rabbiképző Intézeti évkönyve az 1943/44, 1944/45 és az 1945/46 tanévről*. Bp., 1946.

43. A főrangra emelkedett magyarországi zsidók szerepét elemzi William O. McCagg, Jr.: *Jewish Nobles and Geniuses in Modern Hungary*. Columbia University Press, New York, 1972, 254 o.

44. Lévai, *Fekete könyv*, 35. o.

45. A magyarországi és romániai zsidó vezetést jellemzi és veti össze Béla Vágó: „Contrasting Jewish Leaderships in Wartime Hungary and Romania.” In: *The Holocaust – A Generation After*. Institute of Contemporary Jewry of the Hebrew University of Jerusalem, Jerusalem, 1980. Uő: „T'murot b'Hanhagat Jehudei Hungaria Bijunei Milkhemet Haolom Hashnija.” (A magyar zsidó vezető rétegben végbement változások a második világháború alatt.) In: *Hanhagat Jehudei Hungaria Bamivchan Hashoa*. Yad Vashem, Jerusalem, 1975, 61–76. o. Uő: „Hamanhigut hajehudit beHungaria